

Na samom završetku knjige Bošković daje samo informaciju o održavanju Bledskog simpozija jugoslavenskih filozofa potkraj 1960. godine na temu: teorija odraza. To je ujedno i linija završetka istraživačkog rada prezentiranog u ovoj knjizi. No, smisao autorova priziva o »moći« diskursa objavljenog na kraju posve je pogodilo atmosferu navedenog skupa: »Da bi dijaloga bilo, a u ovom kontekstu to je samo druga reč za slobodu duhovnog stvaralaštva, potrebno je prihvatiti intelektualni, moralni ili politički integritet (autonomiju) sagovornika, drugog. Razori li se noološka ravan pomoću ideologije ili teorije odraza, nema dijaloga.«

Biljana Kašić

ČEDOMIR ŠTRBAC, *Koegzistencija i internacionalizam*,
Beograd 1982, 235 str.

Egzistencijalni interesi čovječanstva danas nameću potrebu za aktivnom miroljubivom suradnjom i zbližavanjem među narodima; nameću potrebu za aktivnom miroljubivom koegzistencijom i internacionalizmom, o čemu se govori u navedenom djelu. Koegzistenciju i internacionalizam kao suvremene oblike integracije i osnovne metode suradnje u međunarodnim odnosima zahtijeva bezuvjetno aktualni razvitak nauke, tehnike, tehnoloških procesa, ekonomskog života i suvremene civilizacije uopće.

Aktivna miroljubiva koegzistencija postaje imperativom vremena, postaje *conditio sine qua non* u svijetu sve veće uzajamnosti, sve veće ovisnosti jednih od drugih i međusobnih sukobljavanja. U takvoj se situaciji i političkoj konstelaciji snaga i koegzistencija i internacionalizam pojavljuju kao bitne pretpostavke egzistencije čovječanstva i daljnog društveno-ekonomskog razvitka. Koegzistencija i internacionalizam svojom korelativnošću, kako reče autor, i komplementarnošću u cjelini međunarodnih odnosa danas izražavaju Marxov humanistički univerzalizam u poimanju čovjeka i međunarodne zajednice kao asocijacije slobodnih naroda, narodnosti, drugih etničkih skupina i ljudi cijelog svijeta.

Čedomir Štrbac u navedenom djelu s pravom ističe da se koegzistencija i internacionalizam, kao i pokret i politika nesvrstanih, danas sve više nadopunjuju i međusobno uvjetuju u postojećim zaoštrenim međunarodnim odnosima, proturječnostima i sukobima. Aktivna miroljubiva koegzistencija pretpostavka je humanističkog internacionalizma. Koegzistencija zahtijeva, kaže autor, aktivnu suradnju među narodima na otklanjanju uzroka zategnutosti i međusobnog nepovjerenja i pri tom polazi od specifičnosti i razlika u međunarodnim odnosima.

Iako se termin koegzistencija prvi put javlja nakon oktobarske revolucije, miroljubiva aktivna koegzistencija tek se nakon drugoga svjetskog rata nameće logikom postojećih okolnosti kao jedina alternativa opstanka i razvoja. Od pedesetih godina razvija se sve više i postaje sve važnija u međunarodnim odnosima. Koegzistencija danas implicira ukupnost međunarodnih načela i političke prakse

i tako postaje, tvrdi autor, bitna konstitutivna pretpostavka za svaku međunarodnu ljudsku zajednicu.

Koegzistencija nije, ističe Štrbac, izraz određene taktike klasne borbe sadašnjeg trenutka ili faza međunarodnih odnosa, već odraz i izraz objektivnih događanja, društveno-ekonomskih odnosa i svijesti ljudskog društva u suvremenoj fazi njegova razvitka. I zato ona, kako jednom reče Tito, nije i ne može biti konzerviranje postojećih odnosa; boreći se za mir ona pridonosi društvenim promjenama a time socijalističkim procesima, pa i sama predstavlja nerazdvojni dio borbe za socijalizam, ističe se u prvom poglavlju knjige.

U drugom se dijelu knjige raspravlja o internacionalizmu i ukazuje na povećan interes i potrebu njegove reinterpetacije. Povećanje interesa za izvorno poimanje i eksplikaciju internacionalizma javlja se zbog formiranja većeg broja socijalističkih zemalja i zbog odnosa komunističkih partija koje su na vlasti i onih koje nisu; zbog blokovske podjele svijeta, međusobnog sukobljavanja, pojave velikog broja novooslobođenih zemalja, te posebno zbog razvoja i sve većeg utjecaja politike i pokreta nesvrstanih zemalja u svijetu, kao i različitog sagledavanja socijalizma kao svjetskog procesa.

Socijalizmu kao svjetskom procesu danas je štetan i progresivnim snagama u svijetu neprihvatljiv model internacionalizma, naglašava Štrbac, koji proizlazi iz određene hijerarhijski strukturirane sredine društvenih odnosa. Takav bi model internacionalizma i način njegove interpretacije da factu uvjetovao uspostavljanje hijerarhije u međunarodnim odnosima s posebnim avangardnim centrom u njegovu fokusu prema kojem bi se i mjerila odanost socijalizmu i odgovornost za svoj rad, što, dakako, nije u skladu s Marxovim poimanjem internacionalizma.

Stoga su neodrživa mišljenja i stavovi koji, umjesto uvažavanja specifičnosti, različitosti i raznovrsnosti revolucionarnih socijalističkih procesa, mogućnost društveno-ekonomskih promjena vide samo u jedinstvenom monolitnom sistemu. Takvi se stavovi temelje na staljinističkoj koncepciji proleterskog internacionalizma, koju je skup radničkih i komunističkih partija u Berlinu odbacio.

Danas se javljaju novi oblici hegemonije i nasilja u formi neokolonijalizma i neoimperijalizma do pogrešno shvaćenog i primijenjenog tzv. »socijalističkog internacionalizma«. Velike se sile ne odriču hegemonije već stalno provode snažan pritisak na nesvrstane, na sve antikolonijalne i nacionalnooslobodilačke pokrete radi postizanja vlastite dominacije ili barem usmjeravanja prema cilju koji njima odgovara, što još više zaoštrava međusobne odnose i izaziva sukobe.

Sukobima se ne gradi budućnost čovječanstva i, dakako, ne postižu integrativni već sve više dezintegrativni procesi i novi sukobi. Integrativni procesi i izlaz iz društveno-ekonomske krize mogu se postići, ističe autor knjige, jedino miroljubivom suradnjom, i to ne samo između država istog, nego i različitih društvenih sistema, što i jest suština miroljubive i aktivne koegzistencije, koju najdosljednije ističe i provodi pokret nesvrstanih zemalja, što je i Sedmi skup u Delhiju dokazao svojim stavovima i odlukama.

Iako se u tekstovima navedene knjige, govoreći o koegzistenciji i internacionalizmu, nužno involvira i politika i pokret nesvrstanih — ipak sam mišljenja da to nije dovoljno naglašeno. Trebalo je i u naslovu knjige postaviti i nesvrstanu politiku kao treću komponentu navedene problematike u današnjim uvjetima sve veće zategnutosti u svijetu i uloge pokreta nesvrstanih u međunarodnim odnosima, u borbi za mir i miroljubivu suradnju među narodima i državama; za sprečavanje

otvorenih sukoba koji očito ne pridonose rješavanju suprotnosti, već njihovu još većem zaoštavanju, hegenoniji, i tako predstavljaju kočnicu razvoja socijalizma kao svjetskog procesa.

Prema tome, doprinos socijalističkim procesima nisu i ne mogu biti međusobni sukobi, otvoreni ratovi i dominacija moćnih, već aktivna miroljubiva koegzistencija kao izraz borbe za mir svih nesvrstanih zemalja i progresivnih snaga svijeta. Afirmacija aktivne miroljubive koegzistencije čini bitnu pretpostavku istinske internacionalističke univerzalizacije svijeta, kako reče autor, kao međunarodne zajednice, a time i pretpostavku slobodne asocijacije.

Osim toga, borba za ostvarenje aktivne miroljubive koegzistencije i istinskog internacionalizma u novim uvjetima predstavlja međunarodni doprinos htijenju i djelovanju istinskih socijalističkih snaga u suvremenosti; način je i donekle mogućnost ostvarivanja internacionalističkih ciljeva: integracije svjetske zajednice na novim socijalističko-humanističkim osnovama, naglašava autor. Upravo je to ono bez čega se ne može ići dalje u građenju mostova između naroda, narodnosti, pokreta i ljudi u svim oblicima društvene organizacije.

Aktivna miroljubiva koegzistencija i internacionalizam koji polazi od razlika i specifičnosti, i upravo u njima traži i pronalazi ono zajedničko, pridonosi socijalističkim procesima, te mijenjanju i humanizaciji odnosa među ljudima i narodima. Samo se takvim procesima izmjene mogu prevladati brojne proturječnosti u suvremenom svijetu koje izazivaju društveno-ekonomske krize i međusobne sukobe. Upravo na te probleme i potrebe bržeg prevladavanja brojnih proturječnosti u svijetu, na osnovama miroljubive koegzistencije i novog internacionalizma, uključujući i pokret nesvrstanih, ukazuju tekstovi navedene knjige.

I iz ovog se prikaza vidi da je knjiga *Koegzistencija i internacionalizam* nov pokušaj interpretacije navedenih kategorija i njihova značenja u međunarodnim odnosima danas, u vrijeme velikih napora za očuvanje mira i radikalne promjene društveno-ekonomskih odnosa. Dakako, knjiga pridonosi boljem razumijevanju navedene problematike, a autoru bi se moglo prigovoriti što nije veći naglasak stavio na pokret nesvrstanih, jer su aktivna miroljubiva koegzistencija, internacionalizam i pokret nesvrstanih tri komponente zajedničke rezultante očuvanja mira i osiguranja progressa u svijetu.

Savo Pešić

PERO NASAKANDA, Izgradnja narodne vlasti na području sjeverne Hrvatske 1941—1945, Zagreb 1982, 280 str.

Dramatika stvaranja nove narodne vlasti u tijeku narodnooslobodilačkog rata kao revolucionarni čin, kao revolucija sama, ne gubi na intenzitetu ni u znanstvenim radovima, naprotiv. Potvrdu za to pruža nam navedeno djelo dra Pere Nasakande. Odmah na početku treba istaći da je općem pozitivnom dojmu pridonio i miran ton autorova kazivanja, tečan stil i dobar jezik, s mnogo podataka, čak i podrobnosti, ali bez suvišnih formalizama i scijentizma. Tako